

слова з якимсь знайомим. Часто застосовуються для вивчення іноземних слів [6, с. 202]. Тексти пісень (розспівок) також містять малознайомі та незнайомі слова, їх можна пов'язувати (за фонетичною схожістю) з уже відомими;

- *перекодування чисел*, що пропонуються для запам'ятовування шляхом штучного присвоєння кожній літері слова відповідної їй цифри [7, с. 668]. Своєрідне цифрове кодування можна застосувати і до нотного запису, присвоївши кожній із семи нот одну з семи цифр. Символи знаків альтерації при цьому залишаються незмінними, ноти другої октави позначаємо рисками над цифрою, а ноти малої – під цифрою:

1 2 3 4 5 6 7 1 2 3 4 5 6 7 1̇ 2̇ 3̇ 4̇ 5̇ 6̇ 7̇

Таким чином, запис розспівки «Дибидиби» буде виглядати так:

1 1 2 | 3 3 4 | 3 3 2 2 | 1 1 1 ||

А якщо використати додатково музично-колірну синестезію, цифри набудуть кольорового забарвлення. Схема допоможе відтворити напрям руху мелодії розспівки:

Послідовність звуків різної висоти краще запам'ятовуватиметься в такому форматі, але відсутність звуковисотної складової мелодії може негативно вплинути на розвиток пам'яті через значний її зв'язок із музично-слуховими уявленнями. Отже, для вокально-хорової роботи нотний запис більш важливий, хоча цифровий також допускається.

Таким чином, молодший шкільний вік є досить сприятливим до застосування мнемотехнік у навчанні, адже саме в цьому віці у функціонуванні когнітивних процесів (пам'яті, мислення, уяви) домінує оперування образами, які й становлять основу різних мнемотехнік. Молодшим школярам подобається працювати з образами, що викликає неабиякий інтерес до музичного навчання та зосередженість, концентрацію уваги, а це, в свою чергу, є головними факторами розвитку пам'яті.

Подальших розвідок потребує адаптація та застосування в музичній практиці роботи в загальноосвітній школі

поряд із традиційними методиками розвитку музичної пам'яті інших мнемотехнічних методів і прийомів, що враховують вікові особливості молодших школярів та учнів основної школи.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Гейссельхарт Р. Память. Тренировка памяти и техники концентрации внимания / Роланд Р. Гейссельхарт, Кристиане Буркарт; [Пер. с нем. Н. О. Сипаловой]. – Москва : Омега-Л, 2006. – 125 с.
2. Зяблицева М. А. Моментальные приемы запоминания. Мнемотехника разведчиков / М. А. Зяблицева. – 3-е изд. – Ростов н/Д. : Феникс, 2006. – 150, [1] с.
3. Кападайя М. Улучшение памяти : пер. с англ. / М. Кападайя. – СПб. : ДИЛЯ, 2004. – 96 с.
4. Лобова О. В. Музичне мистецтво : підруч. для 2 кл. загальноосвіт. навч. закладів. – Київ : Школяр, 2012. – 144 с.
5. Пугач Ю. К. Развитие памяти: Система приемов / Ю. К. Пугач. – Минск : РИФ «Сказ», 1995. – Ч. 1: Образная память. – [Б. м.] : [б. в.], 1995. – 96 с.
6. Солсо Р. Л. Когнитивная психология / Р. Солсо. – 6-е изд. – СПб. : Питер, 2006. – 589 с.
7. Челпанов Г. И. Что такое мнемоника? Критика мнемоники : научное издание / Г. И. Челпанов // Психология памяти : научное издание / ред. Ю. Б. Гиппенрейтер. – Москва : ЧеРо, 2000. – С. 658–693.

REFERENCES

1. Geyssehart, R.R., Burkart, K. (2006). *Trenirovka pamyati i tehniki kontsentratsii vnimaniya* [Training of memory and technique of the attention]. Moscow: Omega-L.
2. Zjablitsyeva, M.A. (2006). *Momental'nye priemy zapominaniya. Mnemotekhnika razvedchikov* [Techniques of instant memorization. Mnemonics scouts] (3rd ed.). Rostov: Feniks
3. Kapadajja, M. (2004). *Uluchshenie pamjati* [Improving memory]. Spb: DILJa.
4. Lobova, O.V. (2012). *Muzyczne mystetstvo* [Musical art]. Kiev: Shkoliar.
5. Pugach, Ju. K. (1995). *Razvitie pamjati: Sistema priemov* [Develop of memory: system of receptions]. Minsk: Skaz.
6. Solso, R.L. (2006). *Kognitivnaja psihologija* [Cognitive psychology] (6nd ed.). Spb: Piter.
7. Chelpanov, G. I. (2000). *Chto takoe mnemonika? Kritika mnemoniki* [What is a mnemonic? Criticism of mnemonics]. In Ju. B. Gippenrejtter (Ed.), *Psihologija pamjati : nauchnoe izdanie* (pp. 658–693). Moskva : Che Ro.

Стаття надійшла до редакції 20.07.2016 р.

У статті подаються методичні рекомендації щодо проведення проектної роботи на уроках музичного мистецтва в 5–7-х класах за навчальними підручниками авторів Л. Масол, Л. Аристової. Запропоновані види проектів, алгоритм їх створення, етапи розробки, варіанти постановки ключових, тематичних, змістових питань проекту та наведені приклади. Обґрунтовується роль проектної діяльності у створенні умов для розвитку самостійності учнів та розв'язанні життєво значущих проблем. Рекомендації будуть корисні для учителів музичного мистецтва та студентів музично-педагогічних факультетів.

Ключові слова: педагогічна технологія, проектна технологія навчання, мистецький проект.

На сучасному етапі реформування освіти головною стратегією педагогічної діяльності є забезпечення цілеспрямованого, послідовного й ефективного художньо-естетичного виховання учнів, підготовки їх до глибокого сприймання, розуміння і творчого використання художньо-естетичних цінностей у житті та мистецтві. З цієї метою важливим постає пошук і впровадження нових форм і методів навчання, використання інноваційних педагогічних технологій, зокрема проектних технологій навчання.

Проблема понятійного аналізу терміна «проектна технологія навчання» та її реалізація відображена в дослідженнях та публікаціях американських педагогів початку ХХ ст. (Дж. Дьюї, В. Кілпатрика, Е. Коллінгса) та перебуває в центрі уваги вітчизняних і зарубіжних учених (К. Баханова, В. Гузеєва, М. Епштейна, Ю. Жилиєва, О. Круглової, О. Любарської, Л. Масол, Ю. Олькерс, М. Павлової, Н. Пахомової, О. Пехоти, Дж. Пітт, Є. Полат, Н. Поліхун, О. Пометун, Г. Селево, М. Чанова, І. Чечель, С. Шевцової, І. Щebro та ін.). Науковці трактують «проектну технологію навчання»

УДК 37.02/09.78

Аристова Людмила Сергіївна,*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музичного мистецтва та соціальної роботи Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв***ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ
НА УРОКАХ МУЗИКИ**

як таку, що сприяє оволодінню учнями методологічними знаннями, уміннями та навичками подальшої самоосвіти (Л. Кондратова, О. Пехота, Г. Селевко та ін.), як засіб формування ключових, предметних мистецьких компетенцій (І. Єрмаков, І. Зимня, Л. Масол, В. Нищета, В. Хуторський), наукових та інтелектуальних здібностей (Н. Браташ, Т. Буджак), розвитку здібностей школярів, дослідницьких умінь, соціальних навичок тощо. Проте недостатньо ґрунтовно вивчено питання організації навчання проектною діяльністю у практиці мистецького навчання учнів. **Метою статті** є розгляд проектною технології, можливостей її застосування на уроках музичного мистецтва.

Зміна змісту освіти веде до зміни її технології, надає їй особистісної спрямованості. Під терміном *«педагогічна технологія»* ми розуміємо *засоби досягнення освітньо-виховних цілей у спільній діяльності вчителя і учнів: методи і організаційні форми навчання.*

Оскільки нові підходи до організації спілкування з творами музичного мистецтва на уроці мають бути орієнтовані на розвиток рефлексивності й емоційного «вживання» в сенс естетико-педагогічного спілкування з метою усвідомлення його цінності, важливими є технології, що забезпечуватимуть не просто викладання знань, а осмислення їх цінності в процесі обміну судженнями, позиціями з метою відкриття багатомірності естетичного бачення світу.

На нашу думку, саме *проектні технології навчання* (Дж. Дьюї, В. Кільпатрик) (метод проектів, метод цільових актів, «метод проблем») передбачають таку організацію навчання, коли учні набувають знань і навичок у процесі планування й виконання практичних завдань-проектів, спрямовані на випереджаюче, цілісне фундаментальне розв'язання основних суперечностей, що виникають у становленні школи гуманізму, де учень з його складним світом думок буде центром навчально-виховного процесу, головною цінністю, суб'єктом життя [3, с. 7].

Проектна діяльність – конструктивна і продуктивна діяльність особистості, спрямована на розв'язання життєво значущої проблеми, досягнення кінцевого результату в процесі цілепокладання, планування і здійснення проекту [2, с. 717]. Проектна діяльність є сприятливою технологією для створення на уроках творчої атмосфери, умов для розвитку самостійності учнів.

Дослідники І. Бех, В. Білоусова, М. Красовицький, Г. Ксензова, Г. Селевко, В. Гольдберг, Р. Рогова, Н. Щуркова та інші зазначають, що використання проектною технології у виховному процесі навчального закладу дає змогу зацікавлювати учнів різними видами суспільно значущої діяльності та збагачувати їхній життєвий і соціальний досвід, відкриває учням можливість проявляти себе в різних соціальних ролях, займати суб'єктну позицію в проектній діяльності.

Зауважимо, що проектна технологія ґрунтується на самостійності, діяльності, результативності, включає сукупність дослідницьких, пошукових, проблемних методів, творчих за своєю суттю.

На уроках музичного мистецтва використовують різні види проектів: *дослідницькі, творчі, ігрові та інформаційні*. За складом учасників проективної діяльності – індивідуальні та колективні. Метод проекту застосовують на етапах введення в тему (інформаційний), розкриття змісту теми (дослідницький), узагальнення (ігровий або творчий). Елементи цього методу можна починати вводити з 1 класу, поступово ускладнюючи і розвиваючи їх з року в рік. Формуючи групи, учитель повинен враховувати індивідуальні здібності, естетичні вподобання і досвід, рівень знань учнів.

Варто зазначити, що у процесі роботи вчитель може розробляти власні плани проектів або використовувати запропоновані в підручниках [4; 5; 6] та робочих зошитів структуру проекту, алгоритм основних вимог до його створення, критерії оцінювання проекту, критерії оцінювання презентації проекту, алгоритми створення сценарію презентації; види презентацій проектів, форми продуктів проектів. Кінцевим продуктом музичних проектів можуть стати написані сценарії музичних свят, фестивалів, озвучування фрагментів музичних фільмів, розробка музичних ігор для учнів початкової школи («Цікава подорож до країни Танцю», «У країні Балетів», музичного марафону, квесту тощо), створення міні-концерту із розповіддю, музичної вітальні, флеш-мобу, музичних спектаклів, презентацій, веб-сайтів, буклетів, газет, афіш концертів тощо.

Так, у підручнику для 5-го класу пропонуємо використання наступних видів проектів: творчих – створення «первісного оркестру» ударних інструментів [4, с. 11], розігрування одного з обрядів (зимового, весняного, літнього або осіннього циклу) з використанням відповідних календарно-обрядових пісень [4, с. 46], створення колажу на тему «Музика у храмі» [4, с. 97]; дослідницьких – «Таємнича сопілка», «Линуть звуки сопілки чи зурни?», «Знайомі незнай-

омка – скрипка», «І струни бандури звучать...» [4, с. 58], «Улюблені пісні моєї родини» [4, с. 86], «Українські співаки на світовій оперній сцені» [4, с. 89], «Український балет» [4, с. 133], «Музика в українському кіно» [4, с. 137]; дослідницько-творчих – «Співоче поле в нашому місті чи селі» (для виконання цього проекту учням пропонуємо дослідити, у яких містах України створені «співочі поля» і які концерти та фестивалі там відбуваються, а також розробити власний проект «співочого поля» в рідному місті чи селі).

У 6-му класі учням пропонуємо проектні завдання: започаткувати шкільну фонотеку [5, с. 28]; добрати до неї твори на теми «Музика для дітей» [5, с. 60], «Пісні з кінофільмів та мюзиклів» [5, с. 70]; підготувати аудіо- та відео-презентації виконавців авторської пісні; провести дискусію на тему «Портрет героя авторської пісні» [5, с. 33]; створити «Віночок колядок і щедрівок моєї родини» або «Різдвяний віночок проектів після дослідження творчості митців можуть стати «Духовна хорова музика» [5, с. 46], «Балет Едгара Дега» [5, с. 136], «Оперета на кіноекрані» [5, с. 140].

У 7-му класі пріоритетними стають теми: «Сучасне життя музики Людвіга ван Бетховена» [6, с. 10], «Сучасне життя української народної пісні», «Народні пісні мого краю» [6, с. 16], «Танці народів світу» [6, с. 28], «Класична музика в сучасному аранжуванні». [6, с. 51],

«Зірки джазу» [6, с. 67], «Джазові фестивалі в Україні». [6, с. 70], «Зірки рок-н-ролу» [6, с. 75] тощо.

Кожен проект – це творчість, яка розповідає про свого творця набагато інформативніше, ніж безлика оцінка.

У проектній діяльності, яка організується в процесі навчання музичного мистецтва та в позаурочний час, можна виокремити такі **три етапи**: **1) підготовчий** – визначається проблема, тема, намічається план майбутньої роботи, визначаються джерела інформації; **2) практико-виконавчий** – здійснюється робота над проектом: обробка джерел, формулювання висновків, підготовка портфоліо, презентації проекту; **3) заключний** – відбувається презентація, захист, оцінювання проекту.

Умовно кажучи, проект – це шість «П»: проблема – проектування (планування) – пошук (інформація) – продукт – презентація – портфоліо (проектна папка).

Розглянемо **алгоритм** створення плану навчального музичного проекту. У розробці плану головну увагу вчитель зосереджує на постановці питань. Проблема майбутнього навчального мистецького проекту повинна формулюватися у вигляді питання, яке називається **ключовим**. Ключове питання – це філософське питання, найбільш широке з питань. Воно охоплює кілька різних наукових напрямів, розділів, навчальних предметів, на нього немає конкретної відповіді [7, с. 39]: «*Чи може музика змінити життя людини? Що отримує та*

що втрачає сучасна людина, слухаючи аранжування творів класичної музики?» тощо. Це питання забезпечує основну мету навчання; воно дозволяє сконцентрувати роботу з учнями на значному, глобальному контексті, спонукає до реальної роботи, роздумів, пошуку відповідей на нього.

Другий блок питань – **тематичний**. Тематичне питання – це широке питання, на яке теж немає конкретної відповіді, воно може охоплювати окрему тему або розділ програми, підтримує та продовжує вивчення ключового питання, але більш конкретно [7, с. 39]: «*Проаналізуйте, чому в ХХ ст. відбулося масове руйнування почуття гармонії? Як цей процес відобразився на музичних творах? Джаз – музика легка чи серйозна?»* тощо.

Третій блок питань – **змістовий**. Змістові питання – це базові, репродуктивні питання, відповіді на які є конкретними, їх нескладно знайти у шкільному підручнику. Відповіді на ці питання свідчать про знання учнів. Вони відносяться до конкретного уроку [7, с. 39]: «*Чи популярний джаз в Україні? Які твори джазових виконавців вам відомі? Які особливості джазу в пісні «Прощавай, Джек»? у виконанні Рея Чарльза»* тощо.

Наведемо приклади питань, розроблених Бродовською Т. К., учителем музичного мистецтва та художньої культури ЗОШ № 3 м. Южноукраїнська Миколаївської області (табл.1)

У плані проекту обов'язково зазначають діяльність учнів, твори для озна-

Табл.1

Тема:	Наші улюблені українські співаки	Світ духовних пошуків великої німецької музичної культури
Ключове питання:	Чи легко бути популярним?	Чи сприяє мистецтво духовному зростанню людини?
Тематичні питання:	Завдяки чому люди стають популярними? Які здібності співаків вважають найвидатнішими? Що ми знаємо про наших улюблених співаків?	Чи можемо ми вважати Й. С. Баха великим німецьким філософом? Як музика Л. ван Бетховена об'єднує людей? Чи потрібна сучасній людині музика Бетховена?
Змістові питання:	Хто із співаків є найпопулярнішим серед учнів школи? Що потрібно мати співаку для досягнення найвищої майстерності? Чим особлива творчість улюблених співаків, чії пісні ми виконуємо із задоволенням?	Які твори німецьких композиторів Й. С. Баха та Л. ван Бетховена вам відомі? Які з них найчастіше виконуються? Яка історія їх створення?

йомлення, матеріали та ресурси, друковані матеріали, комп'ютерні диски та Інтернет-ресурси, ключові слова.

Бажано до плану навчального мистецького проекту включити алгоритм основних вимог до створення проекту, щоб учні могли визначити покрокову діяльність над проектом. Так, алгоритм може містити такі кроки: постановка проблеми; планування дій; пошук інформації; результат роботи над проектом – продукт; портфоліо; презентація продукту та її захист.

Необхідно заздалегідь ознайомити учнів з критеріями оцінювання проекту та його презентації (публічного виступу тощо), щоб уникнути зайвих помилок під час його створення, надати поради.

Поради щодо презентації проекту:

1) *зміст матеріалу* має відображати глибокий пошук під час дослідження теми; демонструвати розуміння теми; включати всі компоненти проекту; викликати зацікавленість аудиторії; фактаж має підтверджуватись інформацією з надійних джерел; 2) *співпраця в групі* передбачає ефективну роботу команди, в якій розподілено обов'язки і внесок кожного члена групи в результат роботи; 3) *презентація* повинна містити слайди, зміст яких відповідає плану проекту; стислий і влучний текст без граматичних й орфографічних помилок; фото- і відеоматеріали, музичні аудіофрагменти; логічні й зрозумілі елементи дизайну слайдів, що гармонують зі змістом; 4) *під час виступу група* має проявити креативність, чіткість, досконалість володіння матеріалом, що досліджувався; естетичність викладу та презентації [6, с. 59].

Робота за проектною технологією потребує від учителя не тільки викладання, а головне – створення умов для пробудження в дітей інтересу до пізнавальної діяльності, самоосвіти й використання отриманих знань на практиці.

Отже, впровадження проектів на уроках музичного мистецтва переконує, що робота над ними розвиває у школярів критичне мислення, формує готовність та здатність до самостійного опанування культурних духовних цінностей, активну, самостійну та ініціативну позицію в навчанні, здатність до естетичних переживань і співпере-

живань, викликає потребу у спілкуванні з шедеврами мистецтва, розвиває естетичні судження, здатність аргументувати власну думку, критично оцінювати твори мистецтва, уміння користуватися набутими культурологічними, мистецтвознавчими та естетичними знаннями у процесі міжособистісного спілкування, допомагає оволодіти прийомами рефлексивного мислення, спонукає до активної участі в художньо-творчій діяльності, інтерпретації творів мистецтва, саморозвитку.

Подальшого розвитку потребують обґрунтування особливостей застосування проектної технології навчання на уроках музичного мистецтва через розробку проектів-інсценізацій пісень, проектів-кліпів у початковій та основній школі.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Diane Larsen-Freeman. Language Teaching Methods. – Office of English Language Programs Materials Branch United States Department of State Washington, D.C. 20547, 1990. – 65 p.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Коберник О. Теорія і методика психолого-педагогічного проектування виховного процесу в школі : навч.-метод. посіб. / наук. ред. О. Киричук. – Київ : Науковий світ, 2001. – 182 с.
4. Масол Л. М. Музичне мистецтво: підруч. для 5 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Л. М. Масол, Л. С. Аристова. – Харків : Сіция, 2013. – 160 с.
5. Масол Л. М. Музичне мистецтво: підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Л. М. Масол, Л. С. Аристова. – Харків : Сіция, 2014. – 160 с.

6. Масол Л. М. Музичне мистецтво: підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Л. М. Масол, Л. С. Аристова. – Харків : Сіция, 2015. – 160 с.

7. Морзе Н., Дементієвська Н. Intel®. Навчання для майбутнього: методичні рекомендації для тренерів-методистів. – Intel Corporation. – 2005. – 124 с.

REFERENCES

1. Diane Larsen – Freeman. (1990). Language Teaching Methods. – Office of English Language Programs Materials Branch United States Department of State Washington, D.C.
2. Kremen, V. H. (Ed.). (2008). *Entsyklopediia osvity* [Encyclopedia of education]. Kyiv: Yurinkom Inter.
3. Kobernik, O. (2001) *Teoria i metoduka psyhologo-pedagogichnogo proektyvanna vukhovnogo prochesu v shkoli* [Theory and methods of psychological and pedagogical design of educational process at school]. Kyiv: Naukovyi svit.
4. Masol, L. M., & Arystova, L. S. (2013). *Muzychne mustetstvo: Pidruchnyk dlia 5 kl.* [Musical Art: Textbook for 5 grade]. Kharkiv: Sytsyia.
5. Masol, L. M., & Arystova, L. S. (2013). *Muzychne mustetstvo: Pidruchnyk dlia 6 kl.* [Musical Art: Textbook for 6 grade]. Kharkiv: Sytsyia.
6. Masol, L. M., & Arystova, L. S. (2013). *Muzychne mustetstvo: Pidruchnyk dlia 7 kl.* [Musical Art: Textbook for 7 grade]. Kharkiv: Sytsyia.
7. Morze, N., & Dementiivska, N. (2005) Intel®. *Navchannia dlia maibutnoho. Metodychni rekomendatsii dlia treneriv-metodystiv* [Training for the future. Guidelines for trainers]. Intel Corporation.

Стаття надійшла до редакції 18.02.2016 р.

*М. Ешер.
Зіткнення.
1944*

*(До статті
О. В. Семенової
«Створення
ілюзорно-фантастичного
орнаменту»,
с. 29)*